

Фізична освіта і спорт

УДК 796.035:347.77/.78:355-051(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19252654>

Законодавче регулювання адаптивного спорту та спорту ветеранів війни в Україні

Азарова Наталія Миколаївна

магістр, кафедра олімпійського, професійного та адаптивного спорту,
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського,
<https://orcid.org/0009-0007-7232-3553>

Нерода Неоніла Вікторівна

кандидат наук з фізичного виховання спорту, доцент, кафедра олімпійського,
професійного та адаптивного спорту, Львівський державний університет
фізичної культури ім. Івана Боберського, <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>

Путятіна Галина Миколаївна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, кафедра спорту та
інноваційних практик в адаптивній фізичній культурі, Державний університет
«Житомирська політехніка», <https://orcid.org/0000-0002-9932-8326>

Пітин Мар'ян Петрович

доктор наук з фізичного виховання спорту, професор, кафедра олімпійського,
професійного та адаптивного спорту, Львівський державний університет
фізичної культури ім. Івана Боберського, <https://orcid.org/0000-0002-3537-4745>

Булгаков Олексій Ігорович

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, кафедра спорту та інноваційних практик в адаптивній фізичній культурі, Державний університет «Житомирська політехніка», <https://orcid.org/0000-0001-8800-2067>

Прийнято: 11.03.2026 | Опубліковано: 27.03.2026

Анотація. *Різноманітність постачальників послуг у сфері адаптивного спорту формує конкурентне середовище, яке потребує визначених стандартів та високих вимог до кваліфікації персоналу, щоб гарантувати безпечний і рівний доступ до програм реабілітації. **Мета:** узагальнення напрямів удосконалення правової та організаційної бази адаптивного спорту для інтеграції осіб з інвалідністю та ветеранів війни. **Методи:** теоретичний аналіз і синтез нормативно-правових актів, порівняльно-правовий метод, документальний та контент-аналіз, а також системний підхід. **Результати.** Основним нормативно-правовим документом виступає Закон України «Про фізичну культуру і спорт», який протягом трьох десятиліть зазнавав змін і поступово адаптувався до новітніх соціально-економічних умов та стандартизованих міжнародних вимог. Важливу роль відіграє «Український центр з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю», що забезпечує дотримання державної політики для фізичної культури спорту для осіб з інвалідністю, організовує фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, включно зі спортом вищих досягнень і реабілітацією. Національні спортивні федерації виконують ключові функції у міжнародному представництві, підготовці спортсменів, розвитку матеріально-технічної бази та контролі за діяльністю спортивних закладів. Виявлено низку проблем, серед яких – недостатня кількість кваліфікованих кадрів, нерівномірний їх розподіл між регіонами та обмежений доступ до спеціалізованих тренерів у невеликих*

містах і сільській місцевості. Наказ Міністерства молоді та спорту України щодо кваліфікаційних характеристик працівників у сфері фізичної культури і спорту спрямований на вирішення цієї проблеми, визначаючи вимоги до тренера-викладача, інструкторів з видів спорту та тренера-лікаря. **Висновки.** Підкреслено необхідність систематизації та кодифікації норм про спорт ветеранів у єдиному законодавчому акті, посилення інклюзивного підходу, вдосконалення механізмів дотримання та моніторингу законодавства, а також кращої координації між законодавствами артами щодо ветеранів війни та відповідних документів для осіб з інвалідністю. Важливим завданням є врахування міжнародного досвіду та стандартів, що дозволить підвищити ефективність правового регулювання та забезпечити інтеграцію осіб з інвалідністю й ветеранів війни у спортивне та суспільне життя України.

Ключові слова: фізична культура; паралімпійський рух; дефлімпійський рух; спортивна інфраструктура.

Legislative governance of adaptive sport and veterans' sport in Ukraine

Nataliia Azarova

Master of Physical Culture and Sport, Department of Olympic, Professional, and Adaptive Sports, Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture,

<https://orcid.org/0009-0007-7232-3553>

Neonila Neroda

PhD in Physical Education and Sport, Associate Professor, Department of Olympic, Professional, and Adaptive Sports, Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical

Culture, <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>

Halyna Putiatina

PhD in Physical Education and Sport, Associate Professor, Department of Sports and Innovative Practices in Adaptive Physical Culture, State University “Zhytomyr Polytechnic”, <https://orcid.org/0000-0002-9932-8326>

Maryan Pityn

DSc in Physical Education and Sport, Professor, Department of Olympic, Professional, and Adaptive Sports, Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, <https://orcid.org/0000-0002-3537-4745>

Oleksii Bulhakov

PhD in Physical Education and Sport, Associate Professor, Department of Sports and Innovative Practices in Adaptive Physical Culture, State University “Zhytomyr Polytechnic”, <https://orcid.org/0000-0001-8800-2067>

Abstract *The diversity of service providers in the field of adaptive sport creates a competitive environment that requires clear standards and highly qualified personnel to guarantee safe and equal access to rehabilitation programs. The **purpose** of the study is to summarize directions for improving the legal and organizational framework of adaptive sport to ensure the integration of persons with disabilities and war veterans. **Methods** applied include theoretical analysis and synthesis of legal acts, comparative legal method, documentary and content analysis, as well as a systemic approach. **Results.** The main legal framework is the Law of Ukraine “On Physical Culture and Sport,” which has undergone numerous amendments over three decades, gradually adapting to new socio-economic realities and international standards. The “Ukrainian Center for Physical Culture and Sport of Persons with Disabilities” plays a crucial role in implementing state policy on physical culture and sport for persons with disabilities, while also organizing health-oriented physical*

*activities and sports, including elite-level competition and rehabilitation. National sports federations perform key functions in international representation, athlete training, development of material and technical resources, and monitoring the activities of sports institutions. Several challenges have been identified, including the insufficient number of qualified personnel, their uneven distribution across regions, and limited access to specialized coaches in small towns and rural areas. The Order of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine regarding the qualification characteristics of employees in the field of physical culture and sport, it is aimed at addressing this issue by defining the requirements for the coach-teacher, sports instructors, and the coach-physician. **Conclusions.** It has been underscored that there is a need to systematize and codify regulations on veterans' sport in a unified legislative act, to reinforce the inclusive approach, to enhance mechanisms of compliance and monitoring, and to achieve stronger coordination between legislation on war veterans and corresponding frameworks for persons with disabilities. An important task is to incorporate international experience and standards, which will increase the effectiveness of legal regulation and ensure the integration of persons with disabilities and war veterans into the sporting and social life of Ukraine.*

Keywords: *physical culture; Paralympic movement; Deaflympic movement; sports infrastructure.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження законодавчого регулювання адаптивного спорту та спорту ветеранів війни в Україні визначається потребою у створенні дієвої правової та організаційної основи, яка забезпечить рівні можливості у сфері фізичної культури. Законодавство трактує адаптивний спорт як діяльність, спрямовану на залучення осіб з інвалідністю та тих, хто має обмеження у повсякденному функціонуванні, до занять фізичною культурою з метою соціальної інтеграції, реабілітації та

відновлення самостійності. Це формує підґрунтя для розвитку інклюзивного суспільства, де спорт виступає важливим засобом соціально-трудової адаптації та психологічної підтримки [1; 2; 3; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим чинником є державна підтримка паралімпійського та дефлімпійського руху, що включає організаційне й фінансове сприяння національним спортивним федераціям. Така політика стимулює розвиток інфраструктури та створення належних умов для тренувань і змагань спортсменів з інвалідністю. Водночас різноманітність постачальників послуг у сфері адаптивного спорту формує конкурентне середовище, яке потребує чітких стандартів і високої професійної підготовки персоналу для забезпечення безпечного та рівного доступу до програм реабілітації [4; 5; 6; 7].

Додаткової значущості темі надає інтеграція норм освітнього законодавства, яке визначає фізичну культуру як обов'язкову освітню галузь. Це створює правові гарантії для участі дітей з інвалідністю у фізкультурно-оздоровчій діяльності та спортивних заходах. Індивідуальні програми розвитку для учнів з особливими освітніми потребами дозволяють враховувати специфіку кожної дитини, забезпечуючи адаптовані методи фізичного виховання. Таким чином, законодавство формує комплексний підхід до інклюзивності у спорті, що охоплює як професійний, так і освітній рівень [1; 6; 8; 9].

Не менш важливим є технічне забезпечення доступності спортивних споруд відповідно до державних будівельних норм. Встановлені стандарти архітектурної інклюзивності гарантують безперешкодне користування спортивною інфраструктурою. Крім того, ключову роль відіграє діяльність тренера-лікаря, який здійснює медико-біологічний супровід спортсменів з інвалідністю, контролює навантаження, реабілітаційні заходи та дотримання антидопінгових вимог. Це підкреслює необхідність високої кваліфікації кадрів

у сфері адаптивного спорту та спорту ветеранів війни, що робить тему дослідження надзвичайно актуальною для сучасної України [5; 8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значний розвиток законодавчої бази у сфері адаптивного спорту та спорту ветеранів війни, залишається низка невирішених проблем: розпорошеність норм в різних актах, що ускладнює їх системне застосування та моніторинг; декларативний характер багатьох положень і відсутність дієвих механізмів реалізації; не повністю гармонізоване законодавство з міжнародними стандартами; відсутність належного правового регулювання інклюзивного спорту; браку ефективного механізму координації між державними органами, місцевою владою, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Мета дослідження: узагальнення напрямків удосконалення правової й організаційної бази адаптивного спорту для інтеграції осіб з інвалідністю та ветеранів війни.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та синтез нормативно-правових актів – вивчення законів, підзаконних актів, державних програм та міжнародних документів, що регулюють сферу адаптивного спорту та спорту ветеранів війни; порівняльно-правовий метод – зіставлення українського законодавства з міжнародними стандартами та практиками інших країн для визначення відповідності та виявлення прогалин; документальний та контент-аналіз – систематизація положень освітніх, медичних та інфраструктурних нормативів, що стосуються предмету дослідження; системний підхід – розгляд адаптивного спорту як цілісної системи, що включає правові, організаційні, освітні, медичні та інфраструктурні складові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове регулювання спорту для осіб з інвалідністю та ветеранів війни в Україні базується на системі нормативно-правових актів різних рівнів, які у сукупності формують юридичну

основу функціонування цієї сфери [10]. Конституційні положення мають загальний характер, тоді як закони конкретизують механізми реалізації прав, визначаючи організаційну структуру, порядок фінансування та інші практичні аспекти розвитку адаптивного спорту.

Нормативно-правове забезпечення у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на положеннях Конституції України та охоплює Закон України «Про фізичну культуру і спорт», міжнародні угоди й інші акти, що регулюють відповідні правові відносини [11]. Ключовим документом виступає Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року № 3808-XII (із подальшими змінами), ухвалений на початку державної незалежності та поступово адаптований до сучасних соціально-економічних умов і міжнародних стандартів. Він визначає правові, економічні, соціальні та організаційні засади функціонування сфери спорту, а також окреслює його основні напрями: дитячий, юнацький, резервний, спорт вищих досягнень, професійний, спорт ветеранів фізичної культури і війни, олімпійський, не олімпійський, спорт осіб з інвалідністю тощо.

Державне регулювання у сфері фізичної культури і спорту покладене на Міністерство молоді та спорту України, яке поряд з іншими органами виконавчої влади й місцевого самоврядування. Їхні повноваження охоплюють координацію розвитку різних напрямів спорту, включно з адаптивним [11]. Відповідно до рішень Кабінету Міністрів створено спеціалізовану державну інституцію – «Український центр з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю». Він забезпечує реалізацію державної політики, організовує фізкультурну, оздоровчу та спортивну роботу, від рівня реабілітаційних програм до рівня спорту вищих досягнень [11].

На місцевому рівні функціонують відділення головного, а саме центри фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю в регіонах. Вони створені місцевими адміністраціями та органами самоврядування. Серед

функціональних зобов'язань – організація спортивних заходів, сприяння розвитку фізичної культури та організація реабілітаційного процесу [11; 12]. Такі центри можуть засновуватися фізичними особами або юридичними інституціями з фінансуванням за рахунок засновників та/чи коштів з інших джерел, в межах законодавства.

Фінансування Українського центру та регіональних центрів, під юрисдикцією державних органів чи місцевого самоврядування відбувається відповідно коштом державного або місцевого бюджету [11]. У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» напрямок спорту ветеранів війни визначено відокремлено. Це надає змогу залучити ветеранів та представників їхніх родин до систематичних занять фізичною культурою. Основною метою при цьому передбачено вплив на відновлення здоров'я, соціально-психологічну адаптацію, участь у змаганнях різного рівня [11]. Розвиток цього напрямку заснований на взаємодії керівних структур різного рівня (центральні та місцеві органи влади), а також національні федерації з видів спорту, спортивні товариства та інші суб'єкти сфери адаптивного спорту.

Особливу роль у цьому процесі надано Міністерству у справах ветеранів України, яке формує та реалізує політику соціального захисту ветеранів і їхніх сімей. Воно організовує спортивні заходи всеукраїнського та міжнародного рівня, сприяє участі національних збірних команд України у міжнародних змаганнях з видів спорту, готує пропозиції й корегує Єдиний календарний план спортивних заходів, забезпечує доступність спорту для ветеранів [11].

Національні спортивні федерації, що мають офіційний статус і співпрацюють із Міністерством, активно підтримують розвиток спорту ветеранів війни та долучаються до організації різноманітних спортивних заходів. Центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту шляхом конкурсного відбору визначається представник серед всеукраїнських громадських об'єднань ветеранів, яке представлятиме Україну

на міжнародній арені. У партнерстві з місцевими адміністраціями та органами самоврядування Центральний орган виконавчої влади покликаний сприяти діяльності таких організацій у проведенні змагань, реалізації оздоровчих програм та забезпеченні участі ветеранів у міжнародних спортивних заходах.

Державна політика щодо спорту ветеранів війни охоплює: визнання його ролі у відновленні здоров'я ветеранів та їхніх родин; поліпшення нормативно-правової бази; активне залучення місцевих органів влади; створення спеціалізованих спортивних клубів; підготовку та підвищення кваліфікації залучених фахівців; реалізацію інформаційно-просвітницької політики.

Відповідно до статті 24 Закону України визначено правовий статус та основні функції учасників паралімпійського і дефлімпійського руху. До них належать національні спортивні федерації осіб з інвалідністю, їхні об'єднання, що належать до організацій: Міжнародного паралімпійського комітету та Міжнародного спортивного комітету глухих. Їхня діяльність здійснюється згідно з Конституціями відповідних міжнародних організацій [11].

Паралімпійський та дефлімпійський рух мають на меті розвиток фізичної культури і спорту серед осіб з інвалідністю, покращення їхнього фізичного стану та сприяння соціальній інтеграції. До ключових завдань належать організація оздоровчих і спортивних програм, а також гарантування участі українських збірних у Паралімпійських та Дефлімпійських іграх та інших міжнародних змаганнях [3; 11; 12].

Національні спортивні федерації виконують широкий спектр функцій: представляють Україну у міжнародних структурах паралімпійського та дефлімпійського руху, спільно з Українським центром фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю та іншими організаціями забезпечують розвиток сфери адаптивного спорту; здійснюють громадський контроль суб'єктів спортивної діяльності, що працюють з людьми з інвалідністю; сприяють

розвиткові фінансового та матеріально-технічної забезпечення спорту для осіб з інвалідністю.

Важливе значення має Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 6 жовтня 2005 року № 2961-IV [13], який закріплює сучасний соціально орієнтований підхід до інвалідності. Реабілітація визначається як комплекс медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних та соціальних заходів, спрямованих на відновлення чи компенсацію порушених функцій організму (ст. 1) [13]. Фізкультурно-спортивна реабілітація позначена як самостійний напрям комплексного реабілітаційного впливу поряд із медичною та психологічною компонентами.

Стаття 21 цього Закону деталізує фізкультурно-спортивну реабілітацію: оцінювання фізичного стану та функціональних можливостей особи, планування індивідуально орієнтованої програми, методичний супровід занять з адаптивної фізичної культури, навчання самостійним тренуванням, а також забезпечення психологічної підтримки й формування мотиваційних чинників активного способу життя [13]. Таким чином, спорт розглядається як дієвий інструмент відновлення функціонування організму, збереження здоров'я та інтеграції осіб з інвалідністю до соціально визначальної діяльності [13; 14].

Фізкультурно-спортивну реабілітацію можуть здійснювати як державні та комунальні заклади, так і приватні центри, спортивні товариства осіб з інвалідністю, а також навчальні установи, що впроваджують інклюзивні підходи. [13]. Фінансування здійснюється з різних джерел – державного та місцевих бюджетів, коштів Фонду соціального захисту інвалідів, благодійних внесків та інших дозволених ресурсів [13]. Багатоканальна система розширює спектр можливостей програм, проте водночас може спричиняти нерівність у доступі, адже результативність діяльності закладів значною мірою визначається їхньою спроможністю залучати додаткове фінансування поза межами бюджету.

Зміст Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (від 21 березня 1991 року № 875-XII) закріплює права та пільги для людей з інвалідністю. Відповідно до статті 34, органи місцевої влади повинні створювати умови для доступу осіб з інвалідністю до культурних і спортивних об'єктів, забезпечувати можливість занять фізичною культурою та спортом, а також надавати спеціалізований спортивний інвентар.

Особи з інвалідністю мають право отримувати фізкультурно-спортивні послуги безоплатно або на пільгових умовах – відповідно до рішень органів місцевого самоврядування, ухвалених за участю громадських організацій людей з інвалідністю. Закон також встановлює необхідність створення спеціалізованих фізкультурно-спортивних товариств для осіб з інвалідністю та їх державної підтримки (ст. 12). Важливу роль у розвитку адаптивного спорту відіграють організації на кшталт Національного комітету спорту інвалідів України, які координують участь українських спортсменів у міжнародних змаганнях і представляють їхні інтереси [3; 12].

Закон України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII) закріплює сучасні принципи освітньої політики, включно з фізичним вихованням [15]. У статті 1 інклюзивне навчання визначається як система освітніх послуг, що гарантує дітям право здобувати освіту за місцем проживання. Хоча спеціальних норм щодо адаптивної фізичної культури Закон не містить, принципи інклюзивності поширюються і на уроки фізичної культури. Це означає, що діти з особливими освітніми потребами мають право брати участь у заняттях разом з іншими, отримуючи необхідну підтримку.

Стаття 20 передбачає формування інклюзивного освітнього середовища, що включає універсальний дизайн та розумні пристосування. У сфері фізичного виховання це може означати адаптацію спортивного інвентарю, модифікацію правил ігор, забезпечення доступності спортивних споруд та підготовку педагогів до роботи з дітьми з різними видами інвалідності.

«Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2025 року», затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 року № 115, стала важливим механізмом практичного втілення законодавчих положень. Вона передбачає розвиток адаптивного спорту, створення безбар'єрного середовища, збільшення кількості осіб з інвалідністю, які систематично займаються спортом, удосконалення матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації тренерів та розширення фінансування паралімпійського руху.

Водночас існує проблема застарілої спортивної інфраструктури, більшість об'єктів якої збудовано ще за радянських часів без урахування вимог доступності. Їх модернізація потребує значних інвестицій, які часто перевищують можливості місцевих громад. Законодавство передбачає перехідні періоди для адаптації, але вони неодноразово продовжувалися через фінансові труднощі.

Суттєвою проблемою залишається нестача кваліфікованих кадрів [1; 2; 3; 4]. Більшість тренерів мають лише базову спортивну освіту й набувають навичок роботи з людьми з інвалідністю безпосередньо у процесі практичної діяльності. Це призводить до нерівномірного розподілу фахівців: у великих містах їх кількість є відносно достатньою, тоді як у малих містах і сільській місцевості доступ до спеціалізованих тренерів практично відсутній. Для вирішення цієї проблеми Міністерство молоді та спорту України затвердило кваліфікаційні характеристики професій у сфері фізичної культури і спорту, які визначають вимоги до тренерів, інструкторів та інших спеціалістів, зокрема тренера-лікаря та тренера-масажиста. Фінансування спорту для осіб з інвалідністю здійснюється відповідно до «Бюджетного кодексу України», який визначає принципи фінансування фізичної культури і спорту з державного та місцевих бюджетів. Статті 87 і 89 Кодексу відносять ці видатки до тих, що можуть покриватися з різних рівнів бюджетів залежно від масштабу заходів та

об'єктів. Щорічно Закон «Про Державний бюджет України» встановлює конкретні обсяги фінансування за кодом 3401110 «Розвиток спорту серед осіб з інвалідністю та їх фізкультурно-спортивна реабілітація». Аналіз показує, що ця сфера отримує лише 2–4% від загального фінансування спорту, причому основна частина коштів спрямовується на підготовку збірних команд до Паралімпійських та інших міжнародних змагань, тоді як масовий адаптивний спорт залишається недостатньо забезпеченим. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» створює правові умови для залучення недержавних ресурсів у розвиток адаптивного спорту та спорту осіб з інвалідністю. Благодійні фонди та організації відіграють важливу роль у фінансуванні спортивних програм, особливо інноваційних проєктів і програм для рідкісних нозологій. Закон передбачає податкові пільги для благодійників, що стимулює приватні пожертви. Водночас залежність від благодійності породжує ризик нестабільності фінансування: програми, які сьогодні підтримуються донорами, завтра можуть залишитися без ресурсів через зміну їхніх пріоритетів або економічні кризи. Тому експерти наголошують на необхідності збільшення гарантованого державного фінансування спорту осіб з інвалідністю [14].

Попри наявність розвиненої законодавчої бази, аналіз свідчить про низку проблем. По-перше, нормативні акти залишаються несистемними: положення щодо адаптивного спорту, спорту для осіб з інвалідністю та ветеранів війни розпорошені між різними документами, що ускладнює їх практичне застосування та контроль [10; 11; 13]. По-друге, значна частина норм має декларативний характер і не передбачає дієвих механізмів реалізації чи відповідальності за невиконання. Наприклад, право на доступ до спортивних споруд часто не забезпечується через відсутність санкцій для власників недоступних об'єктів [14; 15]. По-третє, українське законодавство не повністю узгоджене з міжнародними стандартами, зокрема з Конвенцією ООН про права

осіб з інвалідністю. Хоча Україна ратифікувала її у 2009 році, багато положень досі не інтегровані у національну правову систему. Зокрема, концепція «розумного пристосування», ключова для Конвенції, майже не використовується у спортивному законодавстві [14]. По-четверте, відсутнє належне регулювання інклюзивного спорту, де люди з інвалідністю та без інвалідності займаються разом. Наявні норми здебільшого орієнтовані на сегреговану модель, тоді як світові тенденції рухаються у напрямі інклюзивності [10]. Правове забезпечення спорту ветеранів війни в Україні формувалося поступово, але особливо активізувалося після 2014 року у зв'язку з початком збройного конфлікту на Сході та анексією Криму. Події Революції Гідності та російська агресія створили новий контекст, у якому підтримка ветеранів, включаючи спортивну реабілітацію, стала пріоритетом державної політики.

Ключовим нормативно-правовим актом у сфері соціального захисту ветеранів є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ. Первісно він визначав правовий статус учасників Другої світової війни та інших воєнних конфліктів. Після 2014 року законодавство було істотно оновлено: до переліку ветеранів війни включено учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил. Таким чином, розширено коло осіб, які мають статус ветеранів, охопивши не лише безпосередніх учасників бойових дій, а й тих, хто забезпечував проведення АТО/ООС – медичних працівників, водіїв, фахівців логістики тощо.

Стаття 13 Закону гарантує ветеранам достатньо широкі можливості та пільги, серед яких особливе значення має право на безоплатне або пільгове користування послугами спортивно-оздоровчих закладів. Це включає можливість відвідувати державні та комунальні спортивні споруди, отримувати путівки до санаторно-курортних і спортивно-оздоровчих установ, користуватися пільговим членством у спортивних товариствах та брати участь

у спеціалізованих програмах спортивної реабілітації. Таким чином, законодавство створює додаткові можливості для підтримки фізичного здоров'я ветеранів, що особливо важливо у випадку поранень чи травм, отриманих під час бойових дій.

Попри формально закріплені права, існує значний розрив між встановленими законодавчими актами нормами та їх практичною реалізацією [15]. Сам факт доступу до спортивних закладів не гарантує ефективної реабілітації, адже багато ветеранів, у тому числі з інвалідністю, потребують різноманітного спеціально обладнаних, пристосування приміщень, адаптованого та протезно-ортопедичного інвентарю поряд з наявністю кваліфікованих тренерів, які відповідають оптимальному набору компетенцій у сфері адаптивного спорту та фізкультурно-спортивної реабілітації. Тому реальне використання пільг залежить від наявності відповідної інфраструктури, професійних кадрів та спеціалізованих програм, адаптованих до різних видів уражень.

Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Положення про організацію фізкультурно-спортивної реабілітації учасників антитерористичної операції» регламентує стандарти й процедури надання реабілітаційного супроводу [10]. Документ встановлює критерії відбору ветеранів, порядок медичного обстеження, рекомендовані види спорту, тривалість і інтенсивність програм, вимоги до кваліфікації осіб, які її проводять, а також механізми фінансування та звітності. Важливим є положення про індивідуалізацію програм, які враховують стан здоров'я, психологічний стан, мотивацію та особисті цілі ветерана.

До рекомендованих для занять видів спорту належать легка атлетика, стрільба з лука, плавання, веслування, велоспорт, волейбол сидячи, баскетбол на кріслах колісних, настільний теніс тощо [10]. Хоча цей перелік не є вичерпним, саме ці дисципліни мають особливе значення для реабілітації,

оскільки сприяють розвитку різних груп м'язів, покращують координацію та поєднують індивідуальні й командні форми занять.

Після активізації процесів децентралізації 2014 року місцеві органи набули ширших повноважень, зокрема у частині підтримки ветеранів. У різних регіонах були ухвалені власні програми:

- Львівська область – створення центру спортивної реабілітації, проведення щорічних змагань, забезпечення обладнання та фінансування участі ветеранів у всеукраїнських і міжнародних турнірах.

- Київ – запровадження системи «спортивних сертифікатів», які дозволяють ветеранам самостійно обирати спортивні заклади, стимулюючи конкуренцію між ними.

- Харківська область – організація мережі «ветеранських спортивних клубів» при культурних і спортивних установах, що стали осередками не лише занять спортом, а й соціальної інтеграції.

Водночас регіональні програми виявили проблему нерівності: заможніші області можуть реалізовувати комплексні заходи, тоді як менш забезпечені обмежуються мінімальною підтримкою.

З метою координації міжвідомчих зусиль у 2017 році було утворено Міжвідомчу координаційну раду з питань реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил. До складу цього органу увійшли представники провідних міністерств, обласних державних адміністрацій, ветеранських громадських об'єднань, а також експертного середовища. Одним із ключових результатів діяльності Ради стало впровадження індивідуалізованих планів реабілітації для кожного ветерана, що охоплюють медичний, психологічний, професійний, соціальний та фізкультурно-спортивний компоненти й реалізуються під координацією єдиного кейс-менеджера.

Успіх української команди на «Іграх Нескорених» у Торонто став поштовхом до створення Національного комітету з підготовки та забезпечення участі у наступних змаганнях. Комітет організував систему відбору спортсменів, забезпечення екіпіровкою, психологічну підтримку та фінансування, залучаючи як державні ресурси, так і приватних спонсорів та міжнародну допомогу. У 2019 році Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про підтримку участі України у Іграх Нескорених», яка інституціоналізувала регулярну участь держави у цих міжнародних змаганнях. Документ передбачив щорічне бюджетне фінансування, створення національної тренувальної бази та організацію системи відбіркових змагань на території всієї країни.

Після 2014 року в Україні спостерігається активне формування ветеранських громадських організацій, що інтегрують спортивну діяльність у свою діяльність. Серед них варто виокремити Всеукраїнську громадську організацію «Спілка учасників АТО», Українську спілку ветеранів Афганістану, ГО «Крила Фенікса», ГО «Повернись живим» та інші. Вказані об'єднання розробляють власні спортивні програми, які характеризуються більшою гнучкістю та інноваційністю порівняно з державними інституціями. Їхні ініціативи швидко адаптуються до потреб конкретних груп ветеранів, передбачають апробацію нових видів спорту та методів реабілітації, активно залучають волонтерів і міжнародних експертів.

Водночас діяльність таких організацій супроводжується низкою викликів, серед яких ключовими є нестабільність фінансування та залежність від грантової підтримки й благодійних внесків. Це зумовлює необхідність пошуку сталих механізмів ресурсного забезпечення для гарантування довготривалої реалізації програм спортивної реабілітації ветеранів.

Закон України «Про громадські об'єднання» забезпечує правові засади для функціонування таких організацій [17]. Він надає можливість отримувати державне фінансування через грантові програми та конкурси, залучати

благодійні ресурси з податковими пільгами, а також укладати угоди з державними установами щодо надання послуг. Завдяки партнерству між державними структурами та громадськими організаціями реалізується значна частина спортивних програм для ветеранів.

Україна також отримала відчутну міжнародну допомогу у сфері реабілітації ветеранів, зокрема у спортивно-оздоровчому напрямі. Великобританія маючи програму UK Aid долучалася до фінансування та створення «ветеранських хабів» – комплексних центрів підтримки за напрямками надання медичних, психологічних, соціальних та спортивних послуг. Британські організації, зокрема Help for Heroes, забезпечували постійні консультації та проводили тренінги серед українських фахівців. Підрозділи НАТО через механізм Trust Fund надавали підтримку проектам зі спортивної реабілітації, серед яких – створення мобільних команд, що виїжджали до невеликих міст і сіл, де відсутні спеціалізовані центри.

Міжнародна співпраця передбачала різні напрямки, зокрема й обмін практичними результатами: українські ветерани та фахівці різних галузей отримували досвід у провідних центрах спортивної реабілітації у США, Великій Британії та Німеччині, оволодівали кращими практиками та адаптували їх до українських реалій. До того ж іноземні представники-експерти проявляли зацікавлення українським досвідом, особливо щодо психологічної підтримки та супроводу ветеранів за умов тривалого збереження військового конфлікту.

Висновки. Огляд чинного законодавства свідчить про потребу у його подальшому розвитку. Насамперед варто забезпечити узгодженість та єдність правових норм щодо спорту ветеранів, інтегрувавши їх у загальну систему фізичної культури і спорту. Важливим напрямом є розширення можливостей для участі ветеранів у загальних спортивних програмах, що сприятиме їхній соціальній інтеграції, а не лише створенню окремих спеціалізованих ініціатив.

Необхідно також удосконалити інструменти контролю за виконанням законодавчих положень, запровадити ефективні механізми моніторингу та підзвітності. Важливим завданням є гармонізація законодавства про ветеранів із правовими нормами щодо осіб з інвалідністю, що дозволить уникнути дублювання та суперечностей. Крім того, українське законодавство має активніше враховувати міжнародні практики та стандарти, щоб забезпечити відповідність сучасним тенденціям розвитку спорту та реабілітації.

Список використаних джерел

1. Бріскін Ю., Цільово-результативні аспекти Паралімпійського спорту. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова СС. Харків: ХХІІІ, 2002, 14: 61-68.
2. Литовченко М. А. Роль спорту у психологічній реабілітації ветеранів війни. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2024. Вип. 3 (175). С. 89–94.
3. Маринич В. Л., Книш О. Роль спортивних організацій у розвитку адаптивного спорту в Україні. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2016. № 5 (55). С. 41–46.
4. Передерій А. В. Тенденції розвитку системи паралімпійського спорту в Україні. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 12. С. 56–62.
5. Передерій А. В., Бріскін Ю. А. Концептуальні засади розвитку адаптивного спорту в Україні. Молода спортивна наука України. 2001. Т. 1. С. 234–239.
6. Розторгуй М., Передерій А., Бріскін Ю. Мотивація до занять спортом в осіб із вадами зору на етапі спортивно-реабілітаційної підготовки. фізична активність, здоров'я і спорт. 4 (30), 2017. С.56-64.

7. Misener L., Darcy S., Legg D., Gilbert K. Beyond Olympic legacy: Understanding Paralympic legacy through a thematic synthesis. *Journal of Sport Management*. 2013. Vol. 27, № 4. P. 329–341.
8. Perkins D., Columna L. The promise of Inclusive Sport to reduce physical inactivity and sedentary behavior in people with disabilities. *Quest*. 2018. Vol. 70, № 4. P. 480–497.
9. The Invictus Games: The Power of Sport in Recovery and Rehabilitation. Ministry of Defence UK. London, 2018. 92 p.
10. Про затвердження Положення про організацію фізкультурно-спортивної реабілітації учасників антитерористичної операції : наказ Міністерства молоді та спорту України від 15.08.2017 № 3631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2025).
11. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. Ст. 80.
12. Національний комітет спорту інвалідів України : Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ncsiu.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2025).
13. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2-3. Ст. 36.
14. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО від 18.11.2015. URL: <http://unesdoc.unesco.org/> (дата звернення: 18.11.2025).
15. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
16. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
17. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.